

Otamirzayeva Ko'xinur Ilxomjon qizi,
Namangan davlat universiteti tayanch doktorant

BOSHLANG'ICH TA'LIM YO'NALISHI TALABALARINING MUTAXASSIS SIFATIDA SHAKLLANISHI: TA'SIR ETUVCHI OMILLAR VA KASBIY RIVOJLANISH MEZONLARI

UDK: 378

[HTTPS://DOI.ORG/10.34920/SO/VOL_2024_ISSUE_9_6](https://doi.org/10.34920/so/vol_2024_issue_9_6)

OTAMIRZAYEVA K.I-Q. BOSHLANG'ICH TA'LIM YO'NALISHI TALABALARINING MUTAXASSIS SIFATIDA SHAKLLANISHI: TA'SIR ETUVCHI OMILLAR VA KASBIY RIVOJLANISH MEZONLARI

Ushbu maqolada boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabalarining mutaxassis sifatida shakllanishiga ta'sir etuvchi omillar va kasbiy rivojlanish mezonlari ko'rib chiqiladi. Chunki, Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabalarini mutaxassis sifatida shakllantirish mamlakatimiz ta'lim sohasidagi islohotlarning muhim ustuvor yo'nalishi hisoblanadi. Mamlakatning ta'limni rivojlantirish bo'yicha uzoq muddatli istiqbolda yosh avlodni kelajakdagi o'quv va kasbiy hayotida muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan asosiy bilim, ko'nikma hamda kasbiy malakalar bilan qurollantirish muhimligi ta'kidlangan. Milliy siyosat asosida olib boriladigan bu jarayonga turli omillar, jumladan, ijtimoiy-madaniy qadriyatlar, ta'lim infratuzilmasi, ta'lim sohasida rivojlanayotgan jahon standartlari ta'sir ko'rsatadi. Bugungi dinamik ta'lim muhitida boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining mutaxassis bo'lib shakllanishini kasbiy rivojlanish mezonlari nuqtai nazardan puxta o'ylab ko'rish lozim bo'ladi.

Tayanch so'z va tushunchalar: kasbiy rivojlanish mezonlari, ta'lim infratuzilmasi, Milliy ta'lim siyosati, kompleks yondashuv, raqamli savodxonlik, akademik standartlar, yangi pedagogik yondashuv, akademik qat'iylik, kasbiy kompetensiyalar, axloqiy me'yorlar.

ОТАМИРЗАЕВА К.И-К. ФОРМИРОВАНИЕ СТУДЕНТОВ НАПРАВЛЕНИЯ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ КАК СПЕЦИАЛИСТОВ: ВЛИЯЮЩИЕ ФАКТОРЫ И КРИТЕРИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ

В данной статье рассматриваются факторы, влияющие на формирование студентов направления начального образования как специалистов, и критерии профессионального развития. Потому что формирование студентов направления начального образования как специалистов является важным приоритетом реформ в сфере образования в нашей стране. Подчеркнута важность оснащения молодого поколения базовыми знаниями, умениями и профессиональными навыками, необходимыми для успеха в их дальнейшей образовательной и профессиональной жизни в долгосрочной перспективе образовательного развития страны. На этот процесс, осуществляемый на основе национальной политики, влияют различные факторы, в том числе, социокультурные ценности, образовательная инфраструктура, развивающиеся мировые стандарты в сфере образования. В современной динамичной образовательной среде необходимо внимательно относиться к формированию учителей начального образования как специалистов с точки зрения критериев профессионального развития.

Ключевые слова и понятия: критерии профессионального развития, образовательная инфраструктура, национальная образовательная политика, комплексный подход, цифровая грамотность, академические стандарты, новый педагогический подход, академическая строгость, профессиональные компетенции, этические стандарты.

OTAMIRZAYEVA K.I-K. FORMATION OF PRIMARY EDUCATION STUDENTS AS SPECIALISTS: INFLUENTIAL FACTORS AND CRITERIA FOR PROFESSIONAL DEVELOPMENT

This article examines the factors affecting the formation of primary education students as specialists and the criteria of professional development. Because the formation of primary education students as specialists is an important priority of reforms in the field of education in our country. The importance of equipping the young generation with the basic knowledge, skills and professional skills necessary for success in their future educational and professional life in the long-term perspective of the country's educational development was emphasized. This process, which is carried out on the basis of national policy, is influenced by various factors, including socio-cultural values, educational infrastructure, developing world standards in the field of education. In today's dynamic educational environment, it is necessary to carefully consider the formation of primary education teachers as specialists from the point of view of professional development criteria.

Key words and concepts: professional development criteria, educational infrastructure, National Education Policy, comprehensive approach, digital literacy, academic standards, new pedagogical approach, academic rigor, professional competencies, ethical standards.

Kirish.

O'zbekiston Respublikasida oliy ta'limni tizimli isloh qilishning ustuvor yo'nalishlarini belgilash, zamonaviy bilim va yuksak ma'naviy-axloqiy fazilatlariga ega, mustaqil fikrlaydigan yuqori malakali kadrlar tayyorlash jarayonini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish, oliy ta'limni modernizatsiya qilish, ilg'or ta'lim texnologiyalariga asoslangan holda ijtimoiy soha, iqtisodiyot tarmoqlarini rivojlantirish maqsadida "gumanitar va pedagogik yo'nalishlarda kadrlar tayyorlash sifatiga e'tiborni kuchaytirish, pedagogik ta'lim yo'nalishlari, mutaxassisliklari bo'yicha o'quv reja va dasturlarini ilg'or xorijiy tajriba asosida qayta ko'rib chiqish va takomillashtirish, mazkur yo'nalishda tahsil olayotgan talabalarda ta'lim jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash ko'nikmalarini shakllantirish, pedagogik ta'lim infratuzilmasini yaxshilash, hududlardagi barcha umumta'lim maktablariga xorijiy tillarni o'zlashtirgan, yuqori malakali professional pedagog kadrlarni yetkazib berish" ko'zda tutilgan¹.

Mavzuning dolzarbligi. Mamlakatning ta'limni rivojlantirish bo'yicha uzoq muddatli

istiqbolda yosh avlodni kelajakdagi o'quv va kasbiy hayotida muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan asosiy bilim, ko'nikma hamda kasbiy malakalar bilan qurollantirish muhimligi ta'kidlangan.

Tadqiqotning maqsadi har bir talabaning yetuk kadr bo'lib yetishishiga ta'sir etuvchi omillarni o'rganishdan iborat.

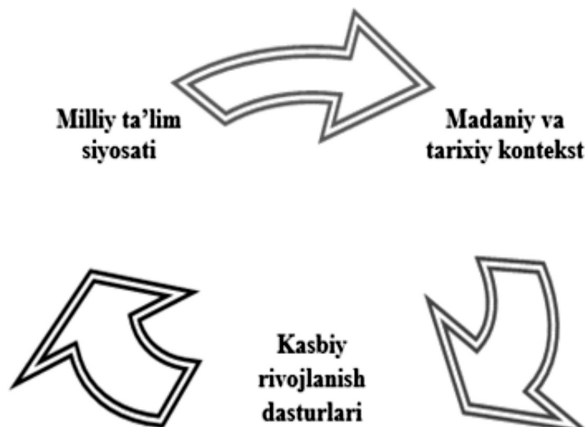
Asosiy qism.

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabalarini mutaxassis sifatida shakllantirish mamlakatimiz ta'lim sohasidagi islohotlarning muhim ustuvor yo'nalishi hisoblanadi. Mamlakatning ta'limni rivojlantirish bo'yicha uzoq muddatli istiqbolda yosh avlodni kelajakdagi o'quv va kasbiy hayotida muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan asosiy bilim, ko'nikma hamda kasbiy malakalar bilan qurollantirish muhimligi ta'kidlangan. Milliy siyosat asosida olib boriladigan bu jarayonga turli omillar, jumladan, ijtimoiy-madaniy qadriyatlar, ta'lim infratuzilmasi, ta'lim sohasida rivojlanayotgan jahon standartlari ta'sir ko'rsatadi. Har bir talabaning yetuk kadr bo'lib yetishishida ta'sir etuvchi omillardan ayrimlari quyida keltirib o'tiladi:

1. Milliy ta'lim siyosati. O'zbekiston ta'lim tizimi o'quv dasturlari va o'qitish amaliyotini modernizatsiya qilishga, boshlang'ich ta'lim

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktyabrdagi "O'zbekiston respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Pf-5847-son Farmoni / Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 09.10.2019-y., 06/19/5847/3887-son; 30.04.2020-y., 06/20/5987/0521-son.

1-rasm. Talabani yetuk kadr bo'lishiga ta'sir etuvchi ayrim omillar.

o'quvchilarining har tomonlama yetuk mutaxassislar bo'lib yetishishi uchun sharoit yaratishga qaratilgan davlat siyosati asosida shakllantiriladi.

2. Madaniy va tarixiy kontekst. O'zbekistonning madaniy qadriyatlari va tarixiy an'analari boshlang'ich ta'limga bo'lgan umid va yondashuvlarni shakllantirish, talaba-yoshlarni kasbiy hayotga tayyorlashga ta'sir qilishda muhim rol o'ynaydi.

3. Kasbiy rivojlanish dasturlari. Bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash dasturlarining sifati yana bir hal qiluvchi omil hisoblanadi, chunki boshlang'ich ta'limning samaradorligi ko'p jihatdan o'z ustida ishlash va kasbiy rivojlanishga bog'liq.

Boshlang'ich ta'lim o'quvchilarining kasbiy rivojlanishi nafaqat akademik ko'nikmalarni, balki ijodkorlik, muloqot va moslashuvchanlik kabi ko'nikmalarni ham rivojlantirishni nazarda tutadi. Shuni inobatga olgan holda quyidagi 3 ta asosiy mezonlar keltirib o'tilgan:

1. Asosiy fanlarni o'zlashtirish. Savodxonlik va hisob-kitoblar boshlang'ich ta'limda mutaxassislar tayyorlashning asosini tashkil qiladi.

2. Tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish. O'quvchilarning mustaqil o'quvchilar bo'lishiga yordam berish uchun analitik qobiliyatlarni ta'kidlash.

3. Texnologik yutuqlarga moslashish. Talabalarni zamonaviy dunyo talablariga tayyorlash uchun IT va raqamli savodxonlikni erta ta'limga integratsiya qilish.

Ta'limga bunday kompleks yondashuv respublikadagi boshlang'ich sinf o'quvchilarining doimiy o'zgarib borayotgan global dunyoda muvaffa-

qiyatga erishish uchun zarur bo'lgan vositalar va malakalar bilan ta'minlanishi nazarda tutiladi.

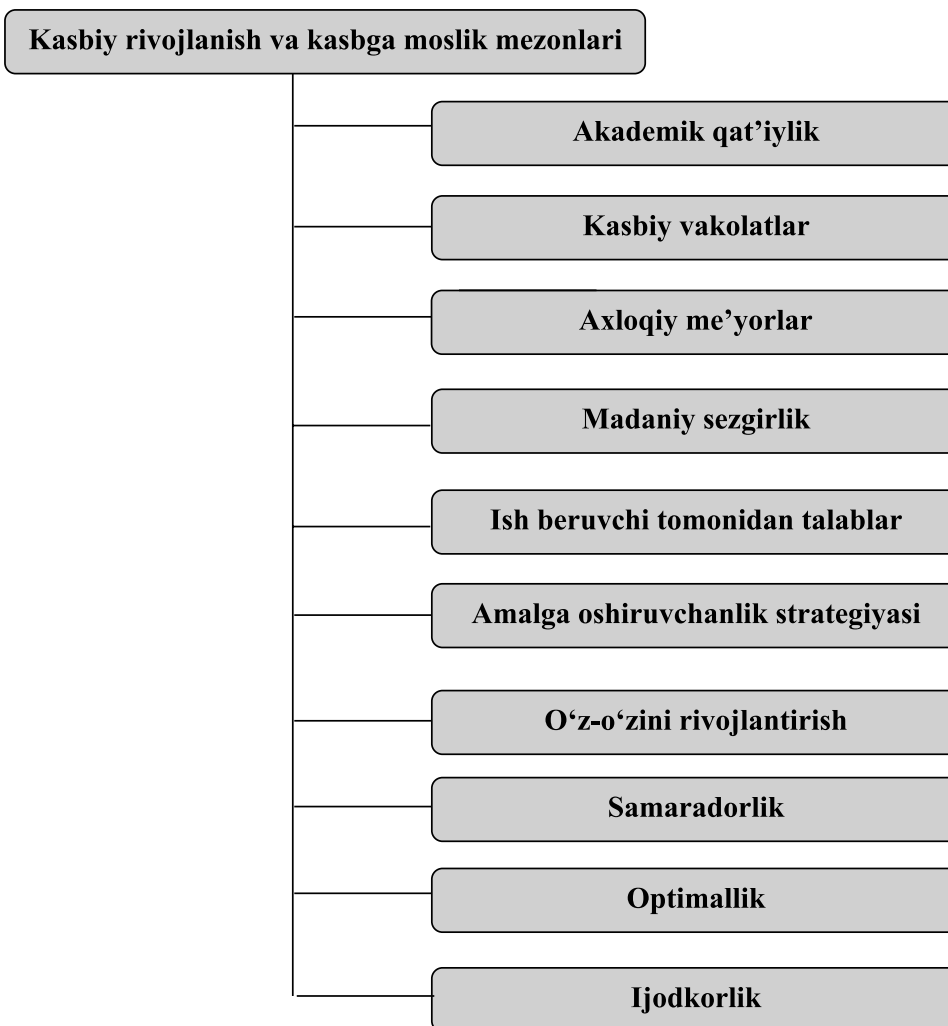
Bugungi dinamik ta'lim muhitida boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining mutaxassis bo'lib shakllanishini kasbiy rivojlanish mezonlari nuqtai nazardan puxta o'ylab ko'rish lozim bo'ladi. Bu mezonlar bo'lajak o'qituvchilarni o'z yo'nalishlari bo'yicha yuqori natijalarga erishishlari uchun zarur bilim, ko'nikma va malakalarni egallashini ta'minlovchi asosiy tamoyil bo'lib xizmat qiladi. Ushbu tamoyil boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabalarini mutaxassis sifatida shakllanishida kasbiy rivojlanish mezonlarining ahamiyatini o'rganadi va ularni samarali amalga oshirish uchun asosiy yondashuvlarni belgilaydi¹. Kasbiy rivojlanish va kasbga moslik mezonlari boshlang'ich ta'lim mutaxassislarining shakllanishiga ta'sir qiluvchi bir qator omillarni o'z ichiga oladi. Ushbu mezonlar akademik standartlar, kasbiy kompetensiyalar, axloqiy standartlar, madaniy sezgirlik va ish beruvchining o'zgaruvchan talablarini o'z ichiga olishi mumkin. Mazkur mezonlariga rioya qilgan holda ta'lim muassasalari o'z dasturlarini talabalarining turli ehtiyojlarini qondirish uchun moslashtirishi va ularni tanlagan sohalarida muvaffaqiyatli natijalarga erishishlariga tayyorlash mumkin.

Kasbiy rivojlanish va kasbga moslik mezonlarining asosiy komponentlari quyidagilar:

1. Akademik qat'iylik. Boshlang'ich ta'lim mutaxassislarini yetishtirishda yuqori akademik standartlarga ega bo'lishni ta'minlash malakali mutaxassislarni tayyorlash uchun juda muhimdir.

¹ Badalov A.D. "Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabalarining kasbiy kompetentlini shakllantirish logistikasi". Inter education & global study, vol. 4, pp. 21-28, (2024).

2-расм. Kasbiy rivojlanish va kasbga moslik mezonlari.

Bu borada ta'lim xizmatlarini, o'quv dasturlarini loyihalash qat'iy, ammo ochiq bo'lishi kerak, tanqidiy fikrlashni, muammolarni hal qilish qobiliyatini va mavzuni chuqur tushunishni rivojlantirishi kerak.

2. Kasbiy vakolatlar. Boshlang'ich ta'lim mutaxassislari akademik bilimlardan tashqari, turli xil kasbiy kompetensiyalarga ega bo'lishi kerak. Bularga samarali muloqot, hamkorlik, moslashuvchanlik, yetakchilik va raqamli savodxonlik ko'nikmalari kiradi. Tajribalarni o'rganish, amaliyot va amaliy loyihalar uchun imkoniyatlarni birlashtirish talabalarga ushbu kompetensiyalarni rivojlantirishga yordam beradi.

3. Axloqiy me'yorlar. Boshlang'ich ta'lim mutaxassislari tayyorlashda axloqiy me'yorlarga rioya qilish muhim ahamiyatga ega. Talabalar halollik, hurmat, tenglik va ijtimoiy mas'uliyat tamoyillariga amal qilishlari kerak.

O'qituvchilarning axloqiy xulq-atvor ta'lim muassasalarida halollik madaniyatini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

4. Madaniy sezgirlik. Turli xil jamiyatda boshlang'ich ta'lim mutaxassislari madaniy sezgirlik va malakani namoyish etishlari kerak. O'quv materiallari turli nuqtai nazarlarni, tajribalarni aks ettirishi, inklyuzivlikni targ'ib qilishi va talabalar o'rtasida madaniyatlararo tushunishni rivojlantirishi kerak.

5. Ish beruvchi tomonidan talablar. Boshlang'ich ta'lim mutaxassislari muvaffaqiyatli tayyorlash uchun albatta, ish beruvchining o'zgaruvchan talablari bilan hamnafas bo'lish juda muhimdir. Kadrlar tayyorlash mazmuni dolzarb va davr talabiga mos kelishini ta'minlash uchun innovatsion sanoat tendentsiyalar, texnologik yutuqlar va yangi pedagogik yondashuvlardan xabardor bo'lishlari kerak.

6. Amalga oshiruvchanlik strategiyasi. Kasbga moslik mezonlarini samarali amalga oshirish ta'lim sohasidagi manfaatdor tomonlar, jumladan, rahbariyat, professor-o'qituvchilar, talabalar va hamkor tashkilot o'rtasida mustahkam aloqalarni, strategik sa'y-harakatlarni talab qiladi. Ushbu o'rinda ba'zi strategik harakatlar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlashda tegishli kelishuv asosida o'quv dasturlari mazmuni va pedagogik amaliyotni muntazam ravishda ko'rib chiqish;

- o'qituvchilarning o'qitish samaradorligini oshirish va boshlang'ich ta'limdagi ilg'or tajribalardan xabardor bo'lishlari uchun kasbiy rivojlanish imkoniyatlarini taqdim etish;

- talabalarga real dunyoda o'rganish tajribasi va kasbiy o'sish imkoniyatlarini taqdim etish uchun hamkor tashkilotlar, jamoat guruhlari va boshqa ta'lim muassasalari bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish;

- boshlang'ich ta'lim dasturlarini doimiy ravishda takomillashtirish va manfaatdor tomonlarning ehtiyojlarini yaxshiroq qondirish uchun talabalar, bitiruvchilar va ish beruvchilardan fikr-mulohazalarni so'rash.

Amalga oshiruvchanlik strategiyasi boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarini bugungi tez sur'atlar bilan rivojlanib borayotgan axborot ta'lim muhitiga tayyor yetuk mutaxassis sifatida tayyorlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Akademik qat'iylik, kasbiy kompetensiyalar, axloqiy me'yorlar, madaniy sezgirlik va ish beruvchi tomonidan talablarga javob berishni birinchi o'ringa qo'ygan holda, ta'lim muassasalari o'z dasturlari orqali talabalarni muvaffaqiyatli kelajak va jamiyatga munosib hissa qo'shishga samarali tayyorlashni ta'minlashi mumkin. Birgalikdagi sa'y-harakatlar va strategik yondashuv orqali bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining o'z pedagogik jamoalarida samarali natijalarni qo'lga kiritishiga imkon beriladi.

7. O'z-o'zini rivojlantirish. O'z-o'zini rivojlantirish mezonlari o'qituvchilarning faoliyati baholanadigan standartlar yoki o'z ustida ishlash to'plami (papkasi)ni o'z ichiga oladi. Ushbu mezonlar muvaffaqiyat nimadan iborat ekanligiga aniqlik kiritadi va o'z-o'zini baholash va tajriba almashishini rejalashtirishda muhim o'rin tutadi. Boshlang'ich ta'lim bo'yicha mutaxassislarni tayyorlash kontekstida ushbu mezon o'quv yutuqlari,

pedagogik mahorat, sinfni (auditoriya) boshqarish qobiliyatlari, shaxslararo munosabatlar va kasbiy qobiliyatlarni o'z ichiga olishi mumkin.

O'z-o'zini rivojlantirish mezonlarining asosiy jihatlari:

- **akademik malaka.** Akademik mukammallik boshlang'ich ta'lim bo'yicha mutaxassis shakllanishining asosini tashkil qiladi. Samaradorlik mezonlari talabalarning mavzu mazmuni, ta'limning nazariy tamoyillari va tadqiqot metodologiyasini egallashini baholashi kerak. Baholash chuqur tushunish va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini o'lchash uchun mo'ljallangan imtihonlar, tadqiqot loyihalari, taqdimotlar va yozma topshiriqlarni o'z ichiga olishi mumkin;

- **pedagogik mahorat.** Samarali o'qitish uchun pedagogik strategiyalar va o'qitish metodlari repertuariga ega bo'lish talab etiladi. Ishlash mezonlari talabalarning turli xil o'quvchilar ehtiyojlarini qondiradigan darslarni rejalashtirish, o'tkazish va baholash qobiliyatini baholashi kerak. Amaliyot mashg'ulotlarini o'qitish, dars rejalari va o'quv portfoliolarini kuzatish talabalarning pedagogik mahorati va ta'lim samaradorligi to'g'risida qimmatli tushunchalarni berishi mumkin;

- **sinfni (auditoriya) boshqarish.** Boshlang'ich ta'lim bo'yicha mutaxassisning ijobiy va qulay o'quv muhitini yaratish qobiliyati o'quvchilar muvaffaqiyati uchun juda muhimdir. Ushbu mezon talabalarning sinfni boshqarish ko'nikmalarini, jumladan, qoidalar va tartiblarni o'rnatish, o'quvchilarning xatti-harakatlarini boshqarish, faollikni oshirish va xavfsiz va hurmatli muhitni yaratish qobiliyatini baholashi kerak. Sinfdagi kuzatuvlar, xatti-harakatlarni boshqarish rejalari va aks ettiruvchi jurnallar talabalarning ushbu sohadagi malakasini aniqlashga yordam beradi;

- **shaxslararo munosabatlar.** Boshlang'ich ta'lim mutaxassislari o'quvchilar, hamkasblar, ota-onalar va jamiyat a'zolari bilan munosabatlarni o'rnatish uchun samarali muloqot, hamkorlik va shaxslararo munosabat ko'nikmalari zarur. Ishlash mezonlari talabalarning samarali muloqot qilish, jamoa sharoitida hamkorlikda ishlash, nizolarni hal qilish va madaniy jihatdan sezgir amaliyotlarda qatnashish qobiliyatini baholashi kerak. Tengdoshlarni baholash, guruh loyihalari va rolli o'yin mashqlari o'quvchilarning shaxslararo munosabatlarini va kasbiy mahoratini baholashi mumkin;

– **kasbiy qobiliyatlar.** Boshlang'ich ta'lim mutaxassislari akademik va texnik ko'nikmalarga qo'shimcha ravishda professionallik, axloqiy xulq-atvor va umrbod ta'limga sodiqliklarini namoyish etishlari kerak. Ishlash mezonlari talabalarning kasbiy standartlarga rioya qilishlari, halollik, chidamlilik va aks ettirish amaliyotini baholashi kerak. O'z-o'zini baholash, rahbarning baholashi va aks ettiruvchi insholar talabalarning kasbiy moyilliklari va o'sish tafakkuri haqida tushuncha berishi mumkin.

8. Samaradorlik. Samaradorlik mezoni samarali faoliyat olib borish va dalillarga asoslangan yondashuvni talab qiladi. Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabalarining mutaxassis sifatida shakllanishida samaradorlik mezonlari hal qiluvchi rol o'ynaydi. Samaradorlik mezonini amalga oshirish uchun ba'zi jihatlarga e'tibor qaratiladi:

– talabalarning o'z ustida ishlashi va kelajak maqsadlarini aniq ifodalash;

– kasbiy o'sish va rivojlanish sohalarini aniqlashga yordam berish uchun doimiy fikr-mulohaza, maslahat va yordam berish;

– talabalar faoliyati yo'nalishining keng qamrovligini aniqlash uchun turli baholash usullari va vositalarini qo'llash;

– doimiy takomillashishga yordam berish uchun o'z-o'zini aks ettirish (refleksiya), tengdoshlar bilan hamkorlik va kasbiy rivojlanish imkoniyatlarini yaratish;

– ishlash mezonlarini akkreditatsiya standartlari, sanoat talablari va boshlang'ich ta'lim bo'yicha mutaxassislarni shakllantirishning ilg'or tajribalari bilan muvofiqlashtirish.

9. Optimallik. Boshlang'ich ta'limning rivojlanish tendensiyasida o'qituvchilarni malakali va davr talabiga mos mutaxassis etib shakllanishida optimallik mezoni katta ahamiyatga ega. "Mutaxassis shakllanishida optimallik – ta'lim amaliyotida mukammallikka, samaradorlikka va dolzarblikka intilishni o'z ichiga oladi"¹. Umumiy optimallik – bu pedagogik fikr yuritish va faoliyat yurgazish hisoblanadi, fakt va hodisalarni nazariy jihatdan tahlil qilishga undaydi².

¹ Alainati, Shaikhah & Almonawer, Nouf & Al-Hammad, Faisal. (2023). Transformational Leadership in Education: Review of Literature. The International Journal of Business & Management. 11. 73-88. 10.24940/theijbm/2023/v11/i2/BM2302-016.

² Axmedova M.T. Pedagogik kompetentlik (uslubiy qo'llanma): 5110900 – Pedagogika va psixologiya / -T.: Nizomiy nomidagi TDPU, 2018. – 80 b.

Optimallik mezoni kirish yoki resurslarni minimallashtirish bilan birga natijalarni maksimallashtirish tushunchasi atrofida aylanadi. Boshlang'ich ta'lim bo'yicha mutaxassislarni shakllantirish kontekstida optimallik o'quvchilarning bilim olishi, o'qituvchilarning tayyorgarligi va umumiy dastur samaradorligi nuqtai nazaridan eng yaxshi natijalarga intilishni o'z ichiga oladi. U turli omillarni, jumladan, o'quv dasturlarini loyihalash, o'qitish usullari, baholash amaliyoti, resurslarni taqsimlash va manfaatdor tomonlarning ishtirokini hisobga oladigan yaxlit yondashuvni o'z ichiga oladi.

Boshlang'ich ta'lim mutaxassislari shakllanishida optimallikning asosiy jihatlari:

1) talabalarga yo'naltirilgan ta'lim. Mutaxassislarni shakllantirishda optimallik – bo'lajak o'qituvchilarning turli ehtiyojlari, qiziqishlari va ta'lim uslublariga hamda talabaga yo'naltirilgan yondashuvlarga ustuvor ahamiyat beradi. Bu tanqidiy fikrlash, ijodkorlik va umrbod ta'lim ko'nikmalarini rivojlantiruvchi faol ishtirok, shaxsiylashtirilgan ta'lim va mazmunli o'rganish tajribasiga urg'u qaratishdir;

2) resurslardan samarali foydalanish. Optimallik resurslarni, jumladan vaqt, moliyalashtirish, texnologiya va inson kapitalini samarali taqsimlash hamda ulardan foydalanishni talab qiladi. Bu ta'limning mukammalligini qo'llab-quvvatlash, kasbiy rivojlanish, talabalarni qo'llab-quvvatlash xizmatlari va umumiy o'quv muhitini yaxshilaydigan infratuzilmani yaxshilash uchun resurslar taqsimlanishini optimallashtirishni o'z ichiga oladi;

3) innovatsion pedagogik amaliyotlar. Boshlang'ich ta'lim mutaxassislari shakllanishida optimallik o'qitish va o'rgatish natijalarini yaxshilash uchun rivojlanayotgan texnologiyalar, tadqiqotga asoslangan strategiyalar hamda dalillarga asoslangan yondashuvlardan foydalanadigan innovatsion pedagogik amaliyotlarni qabul qilishni rag'batlantiradi. Bu raqamli vositalar, loyihaga asoslangan ta'lim, fanlararo ta'lim va talabalarni zamonaviy dunyoning murakkabliklariga tayyorlaydigan tajribaviy o'rganish imkoniyatlarini integratsiyalashuviga urg'u beradi;

4) doimiy takomillashtirish. Optimallik ta'lim tizimining barcha darajalarida uzluksiz rivojlanish va takomillashuv amaliyotiga sodiqlikni o'z ichiga oladi. U doimiy baholash, ma'lumotlarni tahlil qilish, fikr-mulohaza yuritish mexanizmlari va qaror-

lar qabul qilishda ma'lumot beruvchi, innovatsiyalarni qabul qiladigan va natijalar uchun javobgarlikni rag'batlantiradigan hamkorlikdagi so'rov jarayonlarini o'z ichiga oladi;

5) manfaatdor tomonlarning ehtiyojlariga moslashish. Boshlang'ich ta'lim mutaxassislari shakllanishida optimallik turli manfaatdor tomonlar, jumladan, talabalar, ota-onalar, o'qituvchilar, ish beruvchilar va jamiyat a'zolarining ehtiyojlari, umidlari va intilishlari bilan moslashishni talab qiladi. Bu umumiy maqsadlarga, o'zaro tushunishga va ta'limda mukammallikka erishish yo'lidagi jamoaviy harakatlarga yordam beradigan mazmunli ishtirok, hamkorlik va aloqa kanallarini o'z ichiga oladi.

Boshlang'ich ta'lim mutaxassislari shakllanishida optimallik mezonini amalga oshirish strategik va tizimli yondashuvni talab qiladi. Optimallikni oshirish uchun ba'zi strategiyalar quyidagilar:

- ehtiyojlarni muntazam ravishda baholash, manfaatdor tomonlar o'rtasida so'rovlar o'tkazish va ma'lumotlar tahlilini yaxshilash uchun yo'nalishlarni aniqlash hamda qarorlar qabul qilish;

- o'qituvchilarning pedagogik mahoratini, fundamental bilimni va yetakchilik qobiliyatini oshirish uchun kasbiy rivojlanish imkoniyatlariga sarmoya kiritish;

- yuqori sifatli ta'lim resurslariga, individuallashtirilgan, differensiyaallashgan ta'lim tajribasiga va virtual hamkorlik platformalariga kirishni kengaytirish uchun texnologiyadan foydalanish;

- manfaatdor tomonlarga o'zgaruvchan ehtiyoj va imkoniyatlarga javoban tajriba o'tkazish, moslashish va rivojlanish imkoniyatini beradigan innovatsiyalar, tavakkalchilik va uzluksiz o'rganish madaniyatini rivojlantirish;

- natijalarni optimallashtirish uchun kerak o'rinda taraqqiyotni kuzatish, ta'sirni o'lchash va strategiyalarni o'zgartirish uchun monitoring, baholash va javobgarlik mexanizmlarini yaratish.

10. Ijodkorlik. Ijodkorlik mezonini o'quvchilarda o'ziga xoslik, tasavvur, yangicha fikrlashni rivojlantirishga urg'u beradi. Boshlang'ich ta'lim mutaxassislari shakllantirish kontekstida ijodkorlik nafaqat badiiy ifodani, balki tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va turli sohalarida yangi g'oyalarni yaratish qobiliyatini ham o'z ichiga oladi. Bu tajriba, tavakkalchilik va turli istiqbolarni o'rganishni rag'batlantiradigan qo'llab-quvvatlovchi muhitni yaratishni o'z ichiga oladi.

"Boshlang'ich ta'lim sohasida ijodkorlikni tarbiyalash o'quvchilarning mutaxassis sifatida shakllanishida hal qiluvchi mezon sifatida maydonga chiqdi. Ijodkorlik innovatsiyalar, muammolarni hal qilish va yaxlit rivojlanish uchun katalizator sifatida tan olingan"¹. Boshlang'ich ta'lim mutaxassislari shakllanishida ijodkorlikning asosiy jihatlari quyidagilardan iborat:

1) divergent fikrlash. Boshlang'ich ta'lim mutaxassislari shakllanishida ijodkorlik turli xil fikrlashni rag'batlantiradi, bu muammoga bir nechta yechimlarni ishlab chiqish va muqobil istiqbollarni o'rganishni o'z ichiga oladi. Talabalar sinfda va undan tashqarida murakkab muammolarni hal qilishda farazlarga shubha qilish, dogma fikrlashdan tashqarida o'ylash va noaniqlikni qabul qilishga da'vat etiladi;

2) fanlararo aloqalar. Ijodkorlik turli fanlar va istiqbollar chorrahasida rivojlanadi. Mutaxassislarni shakllantirish jarayoni innovatsiyalar va yaxlit o'rganish tajribasini rivojlantirish uchun san'at, fan, ijtimoiy fanlar va texnologiya elementlarini birlashtirgan holda fanlararo aloqalarni rivojlantirishi kerak;

3) loyihaga asoslangan ta'lim. Loyihaga asoslangan ta'lim talabalar orasida ijodkorlikni rivojlantirish uchun ideal platformani ta'minlaydi. Amaliy loyihalar, hamkorlikda muammolarni hal qilish bo'yicha topshiriqlar va ochiq so'rovlar bilan shug'ullanish orqali talabalar o'zlarining bilimlari, ko'nikmalari va ijodkorliklarini real dunyo muammolariga qo'llash imkoniyatiga ega bo'lib, o'zlarining ta'lim jarayonida egalik va vakolatlilik tuyg'usini rivojlantiradilar.

4) ifoda va mulohaza. Bu ijod g'oyalarni ifodalash va mulohaza yuritish jarayonini o'z ichiga oladi. Mutaxassislarni shakllantirish amaliyoti talabalarga san'at, yozish, ijro va raqamli media kabi turli xil vositalar orqali o'zlarini ifoda etish imkoniyatini berishi kerak, shu bilan birga ularning ijodiy jarayonlari, muvaffaqiyatlari va muammolari haqida fikr yuritishni rag'batlantirishi kerak;

5) qulay muhitni rivojlantirish. Ijod kashfiyot, tajriba va fikr (g'oya)ni ifodalash uchun qulay

¹ Acomi, Nicoleta & Acomi, Ovidiu & OVA, Nida & AKILLI, Alpaslan & ANLAR, Emine & MARTINEZ, Helena & ARISOY, Pinar & DINC, Mehmet & KOCA, Ibrahim & KURT, Haci & MARZANO, Fabio & Akarcay, Yeliz & Ochoa Siguencia, Luis & Pellegrino, Anna & YUCEL, Özcan & Zorzi, Simone. (2023). Creativity and Arts in Digital Social Innovation. 10.5281/zenodo.8052835.

muhitda rivojlanadi. Mutaxassislarni shakllantirish jarayonida o'qituvchi qiziquvchanlik, tavakkalchilik va yangi g'oyalarga ochiqlik madaniyatini rivojlantirishi, o'quvchilarga o'z ijodiy salohiyatini yuzaga chiqarish uchun zarur bo'lgan mustaqillik, yordam va resurslarni taqdim etishi kerak.

Natijalar.

Boshlang'ich ta'lim mutaxassislarning shakllanishida ijodkorlik mezonini amalga oshirish ta'limning barcha jabhalarida ijodiy amaliyotlarni birlashtiradigan ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi¹. Ijodkorlikni rivojlantirish uchun ba'zi strategiyalar quyidagilardan iborat:

- ijodiy fikrlash va fikrni dizayn ifodalashni rag'batlantirish uchun mavzular bo'yicha integratsiyani birlashtirish;
- o'qituvchilarning ijodkorligi va uni sinf (auditori)da rivojlantirishning pedagogik strategiyalari haqidagi tushunchalarini oshirish uchun kasbiy rivojlanish imkoniyatlarini taqdim etish;
- talabalar kashfiyotlari, ularning tajriba o'tkazishlari va ijodiy loyihalar ustida hamkorlik qilishlari mumkin bo'lgan hamkor tashkilotlar

uchun joylar, innovatsion laboratoriyalar va ijodiy o'quv muhitlarini taklif qilish;

- talabalarni savol berishga, javob izlashga va mustaqil izlanishga undaydigan so'rovga asoslangan ta'lim usullaridan foydalanish;
- ko'rgazmalar, chiqishlar, nashrlar va raqamli portfellar orqali talabalarning ijodiy yutuqlarini nishonlash va namoyish qilish.

Xulosalar.

Umuman olganda bugungi shiddat bilan o'zgarib borayotgan dunyoda yetuk kadr bo'lish uchun tayyorlanayotgan boshlang'ich ta'lim mutaxassislarni shakllanishida ijodkorlik mezonini muhim o'rin tutadi. Divergent fikrlash, fanlararo aloqa, loyihaga asoslangan ta'lim, fikrni ifoda etish, mulohaza yuritish va ijodkorlik uchun qulay muhitni rivojlantirish orqali talabalarga o'zlarining kasbiy salohiyatini ochib berish va o'z sohalarida innovatsion lider bo'lish imkoniyatini berish mumkin. Kasbiy o'sish va ijodiy barkamollikka qilingan sa'i-harakatlar orqali mutaxassislarning shakllanishi va talabalarni XXI asrning imkoniyatlarini ishonch hamda tasavvur bilan hal qilishga tayyorlash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktyabrdagi "O'zbekiston respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5847-son Farmoni / Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 09.10.2019-y., 06/19/5847/3887-son; 30.04.2020-y., 06/20/5987/0521-son.
2. Alainati, Shaikhah & Almonawer, Nouf & Al-Hammad, Faisal. (2023). Transformational Leadership in Education: Review of Literature. *The International Journal of Business & Management*. 11. 73-88. 10.24940/theijbm/2023/v11/i2/BM2302-016.
3. Axmedova M.T. Pedagogik kompetentlik (uslubiy qo'llanma): 5110900 – Pedagogika va psixologiyayo - T.: Nizomiy nomidagi TDPU, 2018. – 80 b.
4. Acomi, Nicoleta & Acomi, Ovidiu & OVA, Nida & AKILLI, Alpaslan & ANLAR, Emine & MARTINEZ, Helena & ARISOY, Pinar & DINC, Mehmet & KOCA, Ibrahim & KURT, Haci & MARZANO, Fabio & Akarcay, Yeliz & Ochoa Siguencia, Luis & Pellegrino, Anna & YUCEL, Özcan & Zorzi, Simone. (2023). Creativity and Arts in Digital Social Innovation. 10.5281/zenodo.8052835.
5. Badalov A.D. "Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabalarining kasbiy kompetentlini shakllantirish logistikasi". *Inter education & global study*, vol. 4, pp. 21-28, (2024).
6. Muslimov N.A. Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari. – T.: 2015. – 47-52-betlar.

¹ Muslimov N.A. Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari. – T.: 2015. – 47-52-betlar.